

„אין לך כמעט החלטה מדינית בזירה הבין-לאומית שאין עמה נימה בטחונית. בדומה לכך, תמצא אך מעט מזעיר החלטות צבאיות ברמה הגבוהה שאין בהן, בהכרח, משמעויות מוסריות, פוליטיות וכלכליות נוקבות“.

גנרל איזנהאואר

הכשרת סגל בכיר בסוגיות הבטחון הלאומי

אלי"ח ר. ורדי

שינוי התפיסה הוליד את המונח „בטחון-לאומי“, הבא ללמדנו כי הבטחון מורכב מכלל היסודות הבונים את קיומה של אומה: החוסן הכלכלי והחברתי, היכולת התעשיתית, רמת החינוך והמחקר, הטכנולוגיה והמדע, קשרי החוץ בתחום המדיני והעצמה הצבאית. כל אלה תלויים זה בזה, מתנים ומשלימים אלה את אלה. יתר-על-כן, השילוב, התיאום ושיתוף הפעולה הנדרשים בין גורמים אלה — לעומת הפיצול הרב של הרשויות השונות וההתמחות החד-צדדית בענפי המנהל, המחקר והכלכלה של האנשים אשר, במישרין או בעקיפין, יד להם בבנין עצמתה של האומה — חייבו למצוא דרך לגשור ולקשור את הזרועות השונות של הגוף הממלכתי, ולהחדיר באנשים המרכזיים אוריינטציה כלל-לאומית.

כבר בתקופה שבין שתי מלחמות העולם, וביתר שאת לאחר מלחמת-העולם השנייה, התעוררה השאלה בקרב מעצמות ומדינות כיצד לשלב את המאמצים בשטחים השונים ולתאמם כדי שישלימו אלה את אלה, על מנת להפיק את מלוא התועלת מהתפתחותם למען ביסוס וחיוזוק הבטחון-הלאומי. שאלות כגון האם להשקיע אמצעים וכספים בפיתוחו של מטוס או טיל, או במחקר מדעי מסוים, לא היוו סוגיה טכנית-צבאית או מדעית בלבד אלא אף עוררו ורכזו בעיות כגון מה היחס בין כמות האמצעים המושקעים בפרויקט מסוים ליכולתה הכלכלית של המדינה, ובאיזו מידה ישפיעו על התפתחותה הטכנולוגית או הכלכלית של זו, או האם מאפשרת רמת המדע במדינה ביצוע של מחקר זה או אחר. זאת ועוד: להחלטות במישור המדיני או הכלכלי היו, תכופות, השלכות בטחוניות-צבאיות מרחיקות לכת; או, להיפך, להחלטות במישור הבטחוני היו פנים והשפעה במישורים האחרים. חיש מהר נתברר כי מוסדות ההשכלה הקיימים השונים, המכשירים אנשי-צבא, אדמיניסטרטורים, כלכלנים, תעשינים ומדענים, מתמחים ומתעמדים, מוסד מוסד בשטח פעולתו המסורתי, מבלי שיתנו דעתם

ביוכל השנים האחרון, בו סבלה האנושות שתי מלחמות-עולם ונכנסה לתוך העידן הגרעיני, חלה תמורה — ושמא מוטב לומר, מהפכה — במושג-היסוד של בטחון, מלחמה ועצמה-צבאית. ביטויה העיקרי של מהפכה זו הוא בכך שענינים אלה חדלו להיות נחלתו של חוג מצומצם-יחסית בקרב האומה — חוג אנשי-הצבא — והפכו לענין שהעם כולו, בהכרח, שותף לו. התפתחות הטכנולוגיה ופיתוחם של כלי-נשק חדישים, במיוחד במרוצת מלחמת-העולם השנייה ולאחריה, הביאו לכך שבטל ההבדל הקלסי בין „חזית“ ל„עורף“.

התרומה המלאה להכרעת המערכה, שהיתה בעבר נחלתם של המצביא והחייל הלוחם בשדה-הקרב, נחלקה בינם לבין הפועל במפעלי יצור נשק ותחמושת, בנין אניות, מטוסים וטנקים, יצור מזון וציוד צבאי רב ומגוון, שבלעדיהם לא ניתן להשיג נצחון. בו בומן נחשף ה„עורף“ לפגיעה גדולה והולכת של מטוסי אויב אשר הפציצו, תכופות ללא אבחנה, מרכזים עירוניים ותעשייתיים, שטחי מגורים ומטרות אזרחיות אחרות. באו אמצעי-ההשמדה התרמוגרעיניים, והכלים לשיי גורם לטוחים ארוכים מיבשה ליבשה — והפכו את ההבחנה הנ"ל לחסרת משמעות.

ברור לכל שהמלחמה החדשה, על כינוייה הרבים („טוטא-לית“, „כוללת“ וכו') אינה מאבק בין צבאות בלבד אלא התגוששות בין מלוא העצמה של מדינה ואומה אחת לזו של יריבתה. באומרנו „מלוא העצמה“ — כונתנו לסך-הכל של המשאבים החמריים והרוחניים המקיפים את כלכלת המדינה, הפוטנציאל הטכנולוגי והמדעי, יכולתה התעשיתית ולעצם כושרה לפתח ולהכין את משאביה אלה בימי שלום, לגייסם תוך זמן קצר ולהפעילם בעת מלחמה. בהתמודדות כזו נסללת עוד בתקופת השלום הדרך לנצחון — אשר יתכן ויושג מבלי שיהיה כלל צורך להפעיל את אמצעי-ההשמדה ההמוניים.

- הכשרת קצינים ופקידים בכירים למילוי תפקידים מרכזיים במנגנון המדינה, האחראי לעניני הבטחון-הלאומי;
- אחדות מן המכללות רואות ביעודן מחקר והכנת סקירות והמלצות בשאלות שונות של בטחון-לאומי, הרמת תרומה למחשבה הבטחונית הכללית והכנת הצעות למדיניות-בטחון לאומי;
- הכרות הדדית ויצירת הבנה ושפה משותפת בין ה"בכירי רים".

להלן דוגמאות מספר ליעוד המכללות:
 צרפת: מטרת ה"מרכז ללימודים גבוהים של ההגנה-הלאומית" (Centre des Hautes Études de Défense Nationale) היא "להכשיר ממלאי תפקידים בכירים, קצינים בכירים ואישים אחרים שהם במיוחד בני-סמך בשטחי הכלכלה והחברה, למילוי תפקידים בכירים-ביותר במנגנון האחראי להכנה לקראת מלחמה ולניהולה".

שבדיה: תפקיד "ביה"ס הגבוה להגנה" (Försvars Högskolan) הם "להקנות לקצינים בכירים, לאזרחים בשרות כוחות הבטחון ולבעלי תפקידים אזרחיים תפיסה מורחבת של בעיית המלחמה הטוטאלית — ולהכינם לקראת הבנה עמוקה של בעיות ההגנה הטוטאלית ולקראת תכנון וביצוען של משימות הגנה המשותפות להם; לחבר סקירות ומחקרים החשובים במיוחד לבעיות ההגנה הטוטאלית, או להשתתף בחיבורם".

מבנה המכללה וארגונה

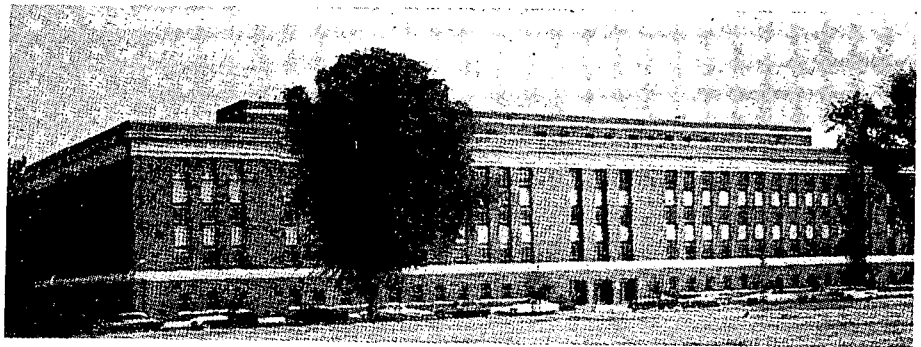
היחידה מבין המכללות הראשית לפני מלחמת-העולם השניה היא המכללה הבריטית. מכללה זו נוסדה בשנת 1927, על פי המלצתה של ועדת-קבינט מיוחדת שהוקמה בשנת 1922 בראשותו של וינסטון צ'רצ'יל. המכללות האחרות הוקמו לאחר מלחמת-העולם השניה, משתרגש בכל אחת מהמדינות הצורך במוסד שיקדם את לימוד בעיותיו של הבטחון-הלאומי.

כך הוקמה המכללה הנורבגית על פי המלצתה של ועדה פרלמנטרית שחקרה את צרכי ההגנה של נורבגיה ואת צרכיה בכוחות-הגנה, באשר לגודלם ולארגונם. הועדה קבעה בענין זה: "יש צורך במכללה שתכשיר מספר מצומצם של קצינים למתן הערכות ולטיפול בבעיות הנוגעות לשלוש הזרועות הלוחמות ולסקטורים אחרים של ארגון ההגנה הטוטאלית. במסגרת הקורסים הרגילים יש להקצות מקומות מספר בשביל חניכים מסקטורים לא-צבאיים של ארגון ההגנה הטוטאלית וממוסדות אחרים — למשל, ממשד החוץ".

המנגנון הקבוע של מכללה כולל, בדרך כלל: מפקד, 3 סגנים (מכל אחת מהזרועות) וסגן אזרחי (לרוב — נציג ממשד החוץ), קבוצת-הדרכה המורכבת מקציני צבא בדרגות גבוהות (אף הם מהזרועות השונות) ומאזרחים, קבוצת-מנהלה וספרייה. ליד אחדות מן המכללות קיימת מועצה מיעצת, המורכבת מנציגי משרדי-ההגנה ומשרד-החוץ, מוסדות אקדמאיים, ולעיתים משתתפים בה רמטכ"לים לשעבר (בשבדיה עומד בראשה ראש-המטה-הכללי). תפקיד הועדה הוא ליעץ למפקד המכללה

לשטחים האחרים. לפיכך הגיעו מדינות רבות, ביניהן מעצמות ומדינות קטנות, לכלל מסקנה כי דרוש להן מוסד אשר יפגיש את כל הגורמים האלה בצותא ויאפשר להם, תוך לימוד ועיון בבעיות הבטחון-הלאומי, להכיר את תחומי הפעולה של אלה ולראות את תפקידיהם בפרספקטיבה הנכונה שלהם בתוך המסכת הכללית. התכלית: ליתן הזדמנות לקצינים בכירים בצבא, לפקידים ממשרה בכירים, מנהלי חברות ממשלתיות וציבוריות ואף לאישים מן הסקטור הפרטי ללבן בצותא את בעיות הבטחון-הלאומי, להכיר אלה את אלה ולהניח יסודות להבנה ושפה משותפת. ברבות מארצות אלו מיועדים הלימודים להכשיר אנשים מעולים שהנם המועמדים לעמדות מרכזיות במנגנון הממשל, הניהל והבטחון של המדינה. הנסיון הוכיח שהתוצאות הן חיוביות. התרומה להכרות הדדית, להבנה ולתיאום, להחשת תהליכים ופעולות בין-משרדיות ובין-זרועיות היא רבה. החסכון בזמן ובאמצעים, והיכולת להגיע ביתר מהירות לפתרונות סבירים ומוסכמים לבעיות שונות, נבנו מכך הרבה.

עם המדינות אשר הקימו מכללות לבטחון-לאומי נמנות: ארה"ב, בריטניה, קנדה, איטליה, צרפת, הולנד, שבדיה, נורבגיה ויפן. דנמרק וגרמניה-המערבית מתכוונות להקים מוסד כזה, ולאחרונה גם יוון. קיים גם מוסד משותף למדינות הקשורות בנאט"ו. ארה"ב הקימה — נוסף למכללה לבטחון-לאומי —

ה"קולג' התעשייתי" האמריקאי

"קולג' תעשייתי", בו הדגש העיקרי בלימודים הוא על האספקט הכלכלי-תעשייתי-לוגיסטי של הבטחון-הלאומי. אין בידינו ידיעות על טיב ההכשרה ועל המוסדות להכשרה בשאלות הבטחון-הלאומי בברז"מ ובארצות הגוש-המזרחי האחרות, אך קיים יסוד להניח שהחומר נלמד שם במסגרת מוסדות הלימוד הגבוהים של הכוחות המזוינים ובקורסים הצבאיים-פוליטיים השונים.

ננסה עתה להכיר מקרוב מוסדות אחדים, יעודם, דרכי הלימוד, הרכב המשתלמים ונושאי הלימודים. הדמיון בנושאים אלו בין המוסדות השונים הוא ניכר.

יעוד

את יעוד המכללות ניתן לסכם בארבע הגזקות הבאות:
 ● לימודן וליבוןן של בעיות-היסוד של הבטחון-הלאומי, והגורמים המשפיעים עליהן;

* "Industrial College of the Armed Forces".

• יחסי החוץ של המדינה ומקומה בזירה הבין-לאומית (במדינות הקשורות לנאט"ו מקדישים זמן ניכר ללימוד "בעלות-הברית" והכרתן, ליחסים ביניהן ולבעיות הברית-האטלנטית; המכללות במדינות הסקנדינביות מקדישות זמן ללימוד שכנו-תיהן הקרובות; המכללה הבריטית מרבה לעסוק בחבר-העמים ובבעיותיו המיוחדות). לימוד הסכסוך הבין-גושי והמלחמה הקרה, הנייטרליזם, האו"ם, הכרת הארצות המתפתחות ובע-יותיהן.

• קבוצות-הנושאים הנ"ל משמשות, בדרך כלל, רקע ללימוד תורת-הבטחון-הלאומי של המדינה, לוחמה ואסטרטגיה-רבתי, מגמות מדיניות-החוץ והבטחון שלה והדרכים לעיצובן — והגורמים הכלכליים, החברתיים והפוליטיים המשפיעים על כל אלה.

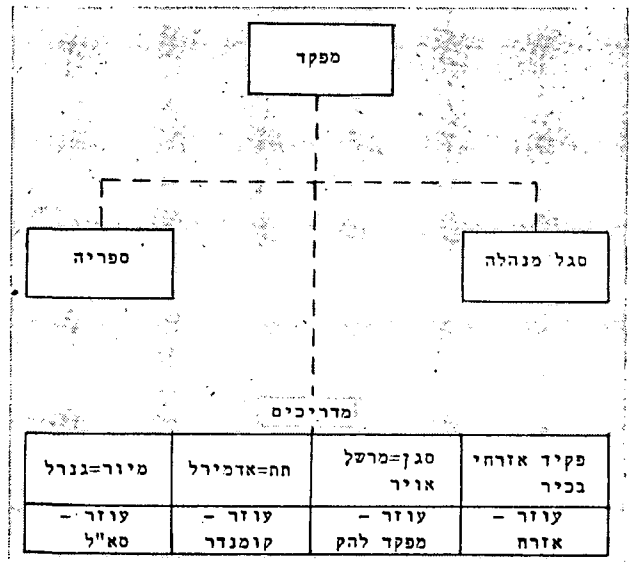
• רוב המכללות מקיימות סיורים בתוככי המדינה ובמדינות שכנות ורחוקות (המכללות של ארה"ב, קנדה ובריטניה עורכות סיורים באירופה, אסיה, המזרח-התיכון וגם באפריקה ובאמריקה-הלטינית), וזאת כדי להתרשם באופן בלתי-אמצעי מבעיותיהן המדיניות, הבטחוניות והכלכליות של מדינות אלו ומקשריהן עם מדינות המבקרים.

במכללה האמריקאית ובכמה מכללות אחרות עומדת השאלה של עיצוב מדיניות הבטחון-הלאומי ופיתוחה — וכן פיתוח אסטרטגיה-לאומית, דרכי תכנונה ותכניותיה במרכז-עבודתן — כמטרתם הסופית של הלימודים. חומר הלימודים הכללי נועד לשמש רקע ומסד לעיבוד הצעות ותכניות למדיניות בטחון-לאומי, שהן פרי הגותם של המשתלמים. במכללות אחרות (הבריטית, ההולנדית ועוד) אין תכנית הלימודים מכוונת ל"תכליתיות" מקפת כזו, והיא מתרכזת בלימוד הפרובלימטיקה שביסוד כל נושא ונושא — מבלי לתבוע מן המשתלמים להגיע לכלל סיכומים כלליים. עם זאת נדרשים המשתלמים לעבד הצעות או לחוות דעה לגבי כל אחד מן הנושאים והבעיות המתעוררות בכל פרק-לימוד.

המשתלמים

המשתלמים נבחרים מקרב הבולטים והמצטיינים שבוורעות השונות של הכוחות-המזוינים ובפקידות הבכירה של הממשלה. בדרך כלל אין מגבילים את המשתלמים האזרחיים לאותם מיניסטריונים אשר להם קשר ישיר ושותף לשאלות הבטחון-הלאומי (כגון משרד-ההגנה או משרד-החוץ) — אלא משתפים במכללה משתלמים מהמיניסטריונים הכלכליים וגם מהמיניס-טריונים האחרים. במדינות הסקנדינביות משתפים בקורסים אלה חברי ממשלה וחברי פרלמנט וראשי מחוזות מנהליים. בצרפת, בנורבגיה ובשכדיה משתפים אישים מקרב הסקטור הפרטי — כגון תעשיינים, מנהלי חברות גדולות, פדגוגים, עורכי עיתונים וכיו"ב. השיתוף של אזרחים שאינם קשורים במנגנון הממשלתי — מקורו במחשבת-האב שענין הבטחון-הלאומי הוא נחלתם של גופים רבים ושונים, המשפיעים בימי שלום ובימי מלחמה על עצמתה המדעית והכלכלית של האר-זה ומעצבים את פני החברה, ואשר בעת-חירום יידרשו להי-רתם בכל אונם למאמץ-המלחמה — ובעתות-שלום להכנת הפוטנציאל.

המכללה הבריטית משתפת נציגים ממדינות חבר-העמים (בעי-קר אנשי-צבא). כן קיימת בכמה ממדינות נאט"ו שיטה של

מבנה המכללה הבריטית

בכל הנוגע לעניני תכנית הלימודים וכיווניה.

תפקיד המדריכים והסגל הוא להכין את תכנית הלימודים ולארגן את הלימודים, להכין רשימות ביבליוגרפיות, להכין את גופי החומר הנלמד, לכוון את המשתלמים בעבודותיהם, לתאם את ההרצאות עם המרצים השונים, ועוד. אחדות מן המכללות (האמריקאית, למשל) מקיימות צוות מיוחד של אנשי אוניברסיטה להכנת הביבליוגרפיה ולעיקוב אחר פרסומים שונים (ספרים, תקופונים וכו') על מנת להכליל את המענינים שבהם, בעוד-מועד, במסגרת הקריאה המכוונת.

לרוב, אין המדריכים מרצים. ההרצאות ניתנות על-ידי מומחים, איש איש במקצועו. בשעת טיפול בנושא מסוים מצטרפים לצוות המדריכים מומחים לנושא (למשל, כלכלנים או אנשי מדע) המסייעים למשתלמים בהכנת עבודותיהם ובהתכוננותם לדיונים השונים. מן הראוי לציין שהמכללות (להוציא האמרי-קאית) מיוסדות על סגל-מדריכים וצוות-מנהלה קבועים ומ-צומצמים.

הקני הלימודים ונושאים

נושאי הלימוד מותאמים לצרכיו ובעיותיו הספציפיים של הבטחון-הלאומי שבכל מדינה. גם כאן ניתן למצוא מכה-משותף לרוב המכללות, ולהגדיר את קבוצות-הנושאים הבאות:

• הכרת המדינה, ארגונה המדיני, מבנה הממשל, הכלכלה, מבנה הכוחות-המזוינים וארגונם, בעיות פיתוח מדעי וטכנולוגי והחימוש, בעיות בטחון והגנה.

• הכרת האויב הצפוי, עצמתו הכלכלית, הצבאית והמדעית, תורתו האידיאולוגית, עיקרי משטרו, מדיניותו החיצונית, האסטרטגיה בה הוא נוקט בימי שלום ובימי מלחמה (הואיל ואנו עוסקים במכללות של מדינות הקשורות, להוציא את שבדיה, בנאט"ו או בגוש המערבי — נמצא שה"אויב" הוא זהה לגבי כולן).

חילופי „סטודנטים“, לפיה לומד מספר אמריקאים באורח קבוע במכללות הבריטית והקנדי — ולהיפך. המכללה הצרפתית סגורה בפני זרים והמכללה האיטלקית היא היחידה המיועדת לאנשי-צבא בלבד. עם זאת מסתייעת היא באזרחים לצורך הכנת המחקרים והסקירות. הרצון לראות בין לומדי המכללה את המעולים שבין אנשי-הצבא והאזרחים, אלה אשר נכוננו להם תפקידים מרכזיים בקרב המנגנון הממשלתי, מביא בהכרח לצמצום מספר המשתלמים. במכללות הגדולות (האמריקאית, הצרפתית והבריטית), אינו עולה, לפיכך, מספר המשתלמים על 134 בראשונה, 70 בצרפתית ו-64 באחרונה. במכללות ה„קטנות“ נע, בדרך כלל, מספר המשתלמים בין 18 ל-20 (נור-בגיה), 20—25 (הולנד) ועד ל-36 (קנדה, שבדיה).

היחס המספרי בין משתלמים-אנשי-צבא למשתלמים-אזרחים הוא בדרך כלל 1:3 או 1:4 — להוציא המכללה הצרפתית, המורכבת מ-55% אנשי-צבא, 25% פקידים אזרחיים ו-20% אנשי הסקטור הפרטי, וכן המכללה השבדית, בה 50% המשתלמים הם אזרחים.

רמתם האישית של המשתלמים באה לכלל ביטוי גם בדרגותיהם. ברוב המכללות באים אנשי-הצבא מקרב סגל הפיקוד-הכללי, בכללם גנרלים, ואינם נמוכים בדרגתם מדרגת סגן אלוף (במכללות הסקנדינביות משתתפים גם רבי-סרנים). האזרחים הם בעלי דרגות, או מעמד, מקבילים. ההשכלה הפורמלית של המשתלמים היא, בדרך כלל, אוניברסיטאית; גיי לם הוא, בדרך כלל, בסביבות 40 ורק לעתים

רחוקות הוא נמוך מ-35. לעובדות אלו השפעה רבה על שיטת הלימודים ורמתם, כפי שנראה להלן. כאן המקום להדגיש כי אין הקורס מהוה מעין „סופר“ פו“מ. כאמור עוסק הקורס באספקטים הרחבים ביותר של הבטחון-הלאומי; ובדינונו בנושאים אסטרטגיים אין הוא נכנס לפרטי האסטרטגיה והתכנון של מבצעים צבאיים, ענין השמור לבתי-הספר הצבאיים. בכמה מן המכללות (האמריקאית והצרפתית, למשל), חייב איש-הצבא להיות בוגר ביה“ס לפיקוד-ומטה או ביה“ס למלחמה. באחרות, אין זה תנאי בלעדי; אבל בדרך-כלל הקצינים-המשתלמים הם בוגרי בתי-ספר צבאיים בכירים.

משך הלימודים

שאלת משך הלימודים היא פרובלמטית למדי. הקף הנושאים הנלמדים מחייב משך-קורס ארוך. מאידך גיסא, קיים קושי בשחרור אנשי-מפתח, הן בצבא והן במנגנון הממשלתי, מתפקידיהם לתקופות ממושכות. מדינות שונות פתרו שאלה זו לטובת השיקול האחרון. בתקוה להבטיח רמת-לימוד גבוהה. אחרות התחשבו בשיקול הראשון. הנסיון של כולן גם יחד מלמד שהתקוות והחששות לא נתקיימו במלואן. לא תמיד השפיע קיצור משך הקורס השפעה ניכרת על רמת המשי-

תלמים; לעומת זאת אנו מוצאים במכללות האמריקאית והקנדית את העילית של הקצונה והפקידות הבכירות על-אף אורכו של הקורס.

משך-הלימודים במכללה הבריטית הוא שנה תמימה; בקנדית הוא 11 חודשים ובאמריקאית — 10 חודשים; בצרפתית ובנורבגית — 8 חודשים. במכללות ההולנדית והשבדית הוא 4 חודשים בלבד. המכללות המסתפקות ב-3—4 חדשי לימודים, מקיימות בדרך-כלל שני קורסים בשנה. נוסף לכך, מתקיימים בכמה מן המכללות (הולנדית, שבדית, נורבגית) קורסי סיום קצרים — הנמשכים, לפי הענין, מ-4 ימים ועד לחודשיים —

מה מנומר היה הרכבם של 810 האישים (מהם 450 אזרחים) שהשתלמו במכללה השבדית בשנים 1961—1952, ניתן לראות מהרשימה הבאה של סוגי תפקידיהם:

שרים, מזכירי-מדינה, נציגי גלילות ומזכירי גלילות, נציגי מחוזות ומזכירי מחוזות, מנהלים כלליים של מיניסטריונים, מנהלי אנשים ומנהלי מחלקות, חברי פרלמנט, שגרירים, מנהלי מפעלים אזרחיים, עורכי עתונים — וכן גנרלים, אדמירלים, קולונלים, לט-קולונלים ומורים.

עלידי המשתלמים עצמם מתוך רשימה המוצעת להם על-ידי מנהלת המכללה, ותוך התייעצות עמה.

לכל נושאי לימודים מצורפת ביבליוגרפיה נבחרת לקריאה. הביבליוגרפיה נרחבת; רק ספרים מספר, מאמרים, או פרקים מתוך ספרים, נקבעים כחומר שחובה לקרוא. ברוב המדינות קיים חומר ביבליוגרפי למכביר בשפת המדינה, כך שההזדקקות לספרות בשפות זרות היא מועטת. כמה מן המכללות (כגון „קולג' התעשייה" האמריקאי) מוציאות לאור ספרות נבחרת הדרושה ללימודים. ספרות זו נערכת או נכתבת על-ידי צוות פרופסורים אוניברסיטאי ומעודכנת מדי שנים מספר. בכל מכללה מצויה ספריה שימושית (בספריה האמריקאית — 300,000 כרך ועד 100,000 כרך של חומר מסווג); ובעת הצורך נעזרים התלמידים בספריות נוספות. לגבי חלק ניכר מן הנושאים הנלמדים במכללה אין קיימת ספרות במובנה הרגיל של מלה זו. חומר זה כולל חומר מסווג של משרדי הממשלה והמטות הכלליים שאינו מתפרסם ברבים, וכן חומר שטרם גובש בכתובים. החומר מוגש למשתלמים על-ידי המכי ללה, בצורת סקירות או דוחות של הגורמים הממשלתיים והצבאיים, ומשמש מקור אינפורמטיבי ובסיס לדיונים ולעבודות — ביחוד בתחומי מדיניות חוץ ובטחון, אסטרטגיה לאומית ופיתוח אמצעי לחימה.

בהנחה כי למכללה מגיעים משתלמים שרמתם גבוהה, אין המכללה עוסקת בהערכת המשתלמים והיכולת שגילו בעת הלימודים; אין נותנים ציונים לעבודות ואין גם „פתרונות בית-ספר" לבעיות השונות המוצגות בפני המשתלמים. מתקיימים דיונים מסכמים לכל נושא, בהם מציגים כמה מן המשתלמים או הצוותים את עבודותיהם — וניש ויכוח על העמדות והדעות שהוצגו. לבד מתכנית הלימודים המסודרת והמאורגנת, יוזמת המכללה דיון בשאלות אקטואליות מדיניות או פנימיות, כאשר מתרחשים מאורעות בעלי ענין לאומי או בינלאומי. כך, למשל, נתבקשו המשתלמים במכללה של ארה"ב להציע מדיניות אמריקאית בעת משבר קובה.

בדרך-כלל מאורגנים המשתלמים בצוותי לימוד כשכל צוות מונה 8–10 אנשים. חלק גדול מן העבודה והדיונים מבוצע במסגרת הצוות, או במסגרת ועדות „אד-הוק" אשר הוקמו לבעיה מסוימת (חלק מן הדיונים — אף בקבוצות של צוותים, או במסגרת הקורס כולו). העבודה מנוהלת על-ידי המשתלמים עצמם. בכל צוות נקבע ראש-צוות, ולעתים גם מזכיר-צוות, האחראים לעבודה הצוותית. לקורס כולו נקבעים „נשיא" ומזכיר. כנשיא נבחר אחד הבכירים או הקשישים שבמשתלמים, ולרוב הוא קבוע למשך כל תקופת הלימודים. הצוותים מעורבים וכוללים חיילים ואזרחים. כן מיוצגים בצוות אנשי צבא מכל הזרועות ואזרחים משדות-פעילות שונים; עקב כך נפגש כל חבר-צוות עם חוג מגוון של אנשים בתוך צוותו. כל עונה, או בסיום נושאי לימוד מסוים, מוחלף חלק מן האנשים בצוות. בדרך זו מצליחים המשתלמים לפגוש ולהכיר מקרוב מספר גדול של חבריהם ללימודים. בדיעבד, הופך הצוות לועדת „מומחים", כאשר כל חבר בו תורם לעבודה הכללית את פרי התמחותו המיוחדת וידעויותו המקצועיות.

הדמיון שמצאנו ביעודן, מגמותיהן, שיטות הלימודים — ובמיוחד מסוימת בארגון — של המכללות השונות מפנה מקום

בהם משתתפים אישים מרמות הפיקוד והשלטון הגבוהות ביותר (ביניהם שרים, סגני שרים ומנכ"לים) שאינם יכולים להתפנות, עקב טרדותיהם, ללימוד בקורס הארוך. בקורסים הקצרים, וכן בקורסים או בשיעורים משלימים במסגרת הקורס הרגיל, משתתפים את בוגרי המכללה מן המחזורים הקודמים, כדי לרענן את ידיעותיהם.

שיטת הלימודים וארגון

שיטת הלימודים מושתתת במרבית המכללות בעיקר על לימוד עצמי. מטרתה לעודד חשיבה, סקרנות אינטלקטואלית והתעמקות. ההנחה היא שהמשתלמים — עקב רמתם האישית והשכלתם, וכן הידע והנסיון שרכשו בעבודתם — יפיקו את מלוא התועלת מן הקורס באם יתנו להם התנאים לקריאה, לעיון ולמחקר בחומר הדרוש לדיון בנושאים השונים ולליבונם. השאיפה היא לקיים את הלימודים באווירה ורמה אקדמית איות נאותות, כדי שכל יחיד יוכל למצות את מלוא יכולתו וידיעותיו בלימוד הנושאים ולתרום תרומה מלאה לדיונים המתקיימים במסגרת המכללה. כמה מן המכללות אף מדגישות כי אין מטרתן העיקרית הקניית ידע, אלא עידוד למחשבה עצמית ומקורית. בדרך-כלל מתקיימת הרצאה אחת או שתיים ביום (במכללות הבריטית והקנדית מקפידים על כך שתתקיים הרצאה אחת בלבד ביום), על נושא נבחר ומרכזי מתוך כלל הנושאים הנדונים. המרצה הוא לרוב איש בר-סמכא בתחום נושא ההרצאה. לפיכך מקפידים להביא אל המכללה שרים, מפקדי צבא ואת הבכירים שבסולם הפקידות כשהנושא נוגע לשאלות שבתחום פעילותם; מדענים או מנהלי מוסדות או מפעלים ראשיים בתחומי המחקר והמדע; אישים מרכזיים בעולם הכלכלה וכיו"ב (השבדים מעדיפים מרצים „מקצור עיים", שכורסם להרצאות אינו מוטל בספק; ואילו האישיות הממונה על התחום אשר נושא ההרצאה מתייחס אליו נוכחת בעת ההרצאה ומשתתפת בדיון שלאחריה). ההרצאה נמשכת כשעה עד שעה וחצי; ולאחר מכן מתקיים דיון חופשי בהשקפת תפוח המרצה. המכללות קבעו כללים, הנשמרים בקפדנות, של מניעת דליפה מן ההרצאות והדיונים שאינם אלו מקיימים. עובדה זו מאפשרת למרצים להתבטא באופן חופשי ובגילוי לב. כתוצאה מכך מקבלים המשתלמים תמונה נאמנה מן הנעשה בבכירי המשרדים, המטות ומוסדות המחקר. יתר השעות של יום הלימודים, הנמשך כרגיל 6–5 שעות, מוקדש לדיונים במסגרת צוותי-לימוד, „ועדות", או במסגרת כלל המשתלמים, וכן להכנת עבודות ולקריאה.

לדיונים מיוחסים חשיבות רבה; שכן לפי נסיוןן של מכללות אחדות (האמריקאית והקנדית), התרומה ההדדית שתורמים המשתלמים עצמם לחבריהם, תוך חילופי הדעות וההשקפות, היא הקובעת את רמתו של הקורס וטיב הלימודים בו. ההנאה המופקת מדיונים אלה — אין ערוך לה. הואיל ורואים באמצעי לימוד זה מכשיר עיקרי, מושם דגש עיקרי בבחירה מדוק-דקת של משתלמים בעלי רמה גבוהה.

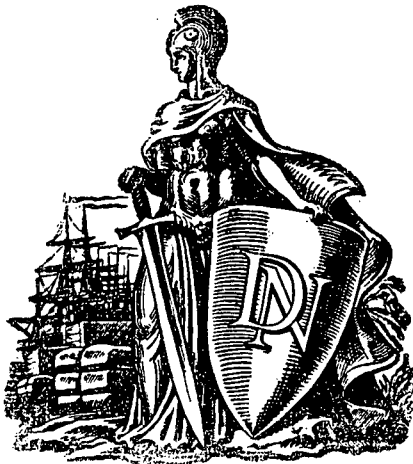
בכמה מן המכללות נדרשים המשתלמים להגיש עבודות בכתב; בעיקר עבודות צותיות על נושאים המוכתבים על-ידי תכנית הלימודים וכן עבודות אישיות (בדרך-כלל — עבודה אישית אחת במשך תקופת הלימודים) על נושאים הנבחרים לרוב

נבחרות. תכנית הלימודים נפרשת, בדרך-כלל, על פני 3-4 "עונות-לימודים", כאשר כל עונה תואמת בדרך-כלל שער או קבוצת-נושאים.

מכללות המקיימות סיורים לחו"ל מקדישות לכך 3-4 שבו-עות (הקנדית — כחודשיים). במכללות האמריקאית, הבריטית והקנדית מתחלקים המשתלמים לכמה קבוצות-סיור, המסירות בחלקי עולם שונים. לעתים מתחלקת הקבוצה לקבוצות-משנה אחדות, ללימוד נושא מסוים, או מדינה מסוימת, במסגרת ה-סיור. בתום הסיור נערך ומוגש דו"ח קבוצתי בכתב, הקבוצות מספרות את רשמיהן ומתקיימים דיונים וחילופי דעות בין הקבוצות השונות; כן נבדקות עתה, לאור המסקנות של ההתרשמות הבלתי אמצעית, עמדות שננקטו לפני הסיור.

ראינו כיצד מדינות, השונות בגודלן ועצמתן ואשר להן בעיות בטחון-לאומי שונות בדרגות-חומרתן, הקימו מוסדות להכשרת הקצונה והפקידות הבכירות כנדבך בהיערכותן לקראת מאמץ משולב ומתואם, בעתות חירום, של כלל משאבי הכוח הלאומי: החל בארה"ב, האחראית למעשה לא רק לבטחונה-היא אלא אף לבטחון מדינות רבות בחלקי תבל שונים — וכלה במדינות קטנות, כשבדיה הנייטרלית, או כנורבגיה והולנד, אשר עיקר הגנחון מושתת על נאט"ו ועל בעל-ברית רב-עצמה, ארה"ב. המסקנה היא כי מתן הכשרה

סמל ה"מרכז ללימודים גבוהים של ההגנה-הלאומית" הצרפתי

מכוונת ומקיפה בבעיות הבטחון-הלאומי, לנושאיהן המגוונים, לאנשי-מפתח במגנחון המימשל והצבא — הריהו כורח להב-טחת התיאום ושיתוף-הפעולה, למיצוי המלא של הפוטנציאל הלאומי בעת מלחמה וליעילות ההכנות לקראתה. על אחת כמה וכמה כך הוא הדבר במדינה קטנה, נטולת בעלי ברית, החייבת לסמוך בהגנתה על עצמה ועל מקורות הכוח המצויים בתוכה בלבד; מדינה שלגביה שאלות הבטחון-הלאומי הנו שאלות קיום וחיים, פשוטם כמשמעם.

לשוני ולהבדלים, כשאנו באים להתבונן בחבנה תכנית הלי-מודים ואף בכיוונה הכללי.

להלן תכנית הלימודים לשנת הלימודים 1961/62 במכללה האמריקאית:

- מבוא והמצב בעולם;
- גורמי העצמה הלאומית, תוך התיחסות מיוחדת לארה"ב;
- דרכי עיצובה של מדיניות הבטחון-הלאומי לארה"ב;
- אסטרטגיה ולוחמה;
- המדינות הקומוניסטיות;
- "אירופה החופשית" וחצי-הכדור המערבי;
- אפריקה ואסיה-החופשית;
- "מחקרי שדה" — הערכה של מדיניות בטחון-לאומי (עי-קרו של פרק זה — סיור במדינות חו"ל ולימוד בעיותיהן בשטח זה);
- פיתוח מדיניות בטחון-לאומי;
- פיתוח אסטרטגיה לאומית.

קצר המצע מלהציג תכנית-לימודים רבות אחרות. לפיכך נסתפק כאן בהצגת התכנית הצרפתית בלבד. אם התכנית האמריקאית היא במידה רבה אינטגרלית, (כלומר — בכל שער עוסקים במכלול הבעיות הכלכליות, הצבאיות והמדיניות הכרוכות בו) ומתפתחת שלב אחר שלב לקראת יעדה הסופי — פיתוח מדיניות בטחון-לאומי ופיתוח אסטרטגיה לאומית — הרי עשויה התכנית הצרפתית לשנת 1961/62 לפי המתוד של "נושאים" כלהלן:

- שער כלכלי וחברתי — עוסק בכלכלת צרפת (כולל עדיין את אלג'יריה), הקהיליה הכלכלית האירופית והקהיליה הצר-פתית;
 - שער צבאי — עוסק בעיקר באו"ם, נאט"ו, ובמדיניות צבאית במסגרת הבטחון-הלאומי;
 - שער מנהלי-תחיקתי — עוסק בשאלות ארגון הממשל והאדמיניסטרציה של צרפת;
 - שער מדיני — עוסק בבעיות האומה ובשאלות בין-לאומיות והיחסים בתוך הקהיליה הצרפתית.
- התכנית הצרפתית אינה דביקה לחלוטין בשערי-הלימוד לפי כותרותיהם, ופה ושם יימצאו נושאים של שער אחד משולבים בשער אחר, לפי הענין.
- בדרך דומה נוקטות מכללות אחרות. יוצאת דופן היא המכללה השבדית, המקיימת תכנית מקורית בה מושם הדגש העיקרי בשאלות הספציפיות — האסטרטגיות והמדיניות-צבאיות — של הגנת שבדיה.

המכללה הבריטית, הפועלת גם היא לפי מתוד "נושאים", מציגה לגבי כל נושא הנלמד במסגרת השער שאלה הטעונה תשובה בכתב. לדוגמה: בתת-נושא "אפריקה" מוצגת ה-שאלה הבאה: "ציין את הקווים הכלליים למדיניות הכלכלית, הצבאית והפוליטית שעל בריטניה לנקוט כלפי אפריקה בעשור הקרוב". במכללות אחרות נדרשות תשובות בכתב רק בסיום פרק או שער, או למספר מצומצם של בעיות